

At grave dybt i skattekisten

– jagten på genstande til FLUGT

Af Matthias Bøgeskov Lageri

I perioden efter Anden Verdenskrig, 1945-1949, blev Danmark midlertidigt hjem for omkring 250.000 tyske flygtninge. Flygtninge, der i de fleste tilfælde kom fra Østpreussen, der dengang var tysk, men i dag er en del af Polen og Rusland.¹ En stor del af disse flygtninge kom på et eller andet tidspunkt gennem den flygtningelejr, der i samme periode oprettedes i Oksbøl.

I det område, hvor den nu tidligere flygtningelejr lå, er Vardemuseernes nye flygtningemuseum, FLUGT, ved at blive etableret. Du kan læse meget mere om det nye museum i denne årbog.

Jagten på genstande

Når man skal lave udstillinger på et museum, skal man også have noget at udstille. Og selvom museumsgenstande ikke er en mangelvare – på Vardemuseernes magasiner ligger der fx mange genstande med tilknytning til den gamle flygtningelejr i Oksbøl – så er det ikke en selvfølge, at alle genstande kan eller skal udstilles. Det gælder naturligvis også på det nye flygtningemuseum FLUGT. Nogle genstande fortæller en bedre historie end andre, og derfor handler det om at få

skabt sig et overblik over ikke blot genstandene, men også de historier man kan knytte til genstandene.

Flygtninge er ikke noget nyt koncept. Vi har gennem verdenshistorien været vidne til folk, der flygter af den ene eller den anden årsag, nogle på grund af krig og ødelæggelser, andre fordi klimaet ændrer sig og gør deres nuværende hjem ubeboeligt. Dog er der én ting, der er fælles for alle disse flygtninge. De medbringer alle noget, når de forlader deres hjem. Nogle medbringer mere end andre, men om man har taget meget eller lidt med sig fra sit nu efterladte hjem, så fortæller alle disse genstande hver især en unik historie.

De tyske flygtninge i Oksbøl

De flygtninge, der i løbet af vinteren 1945 kom til Danmark, medbragte også deres kæreste ejendele da de tog flugten. Ejendele der fungerede som forbindelse til deres efterladte hjem, og som fundamentet for det midlertidige hjem, de nu fik i en af de danske flygtningelejre.

De ting, som flygtningene fik brug for, men som de ikke selv havde med, da de tog flugten, endte de ofte med at producere i flygtningelejrene. Samtidigt var det også en måde for lejerledelsen at aktivere flygtningene på, så de kunne få tankerne rettet mod andre ting end sorg, frygt og bekymringer, da man gerne så, at flygtningene ikke fik psykiske mén af at være i flygtningelejren.

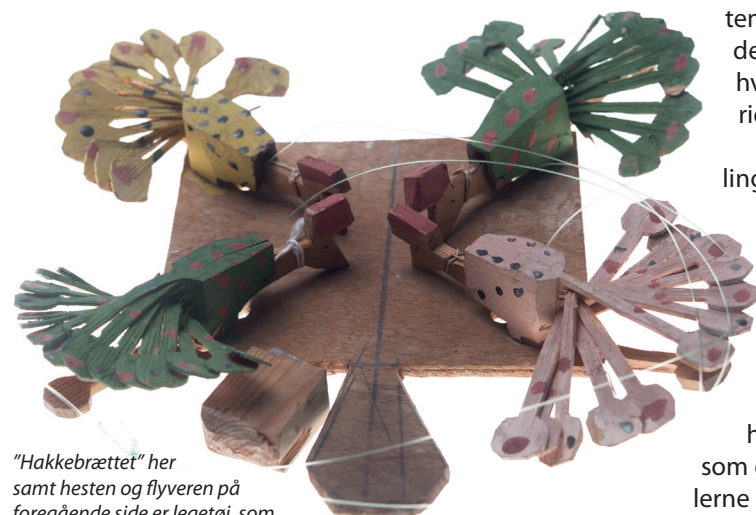
Når der både medbringes ting til en flygtningelejr, og når der i en flygtningelejr som fx den i Oksbøl produceres

en masse, ophober tingene sig. Genstande som alle fortæller hver deres historie, enten om personen der har ejet den, eller om livet i lejren. Nogle af disse genstande har fulgt flygtninge hele deres tid i lejren og er blevet taget med tilbage til Tyskland, når de er rejst tilbage. Andre genstande er blevet efterladt i lejren. Og uanset om de er blevet det ene eller det andet, så har flere af genstandene fundet vej til Vardemuseernes samling, oftest ved at blive indleveret af en tidligere flygtning fra lejren. Nogle genstande er blevet fundet af militærnægtere, der var med til at bryde lejren ned efter alle flygtningen var vendt hjem. Atter andre er købt på auktion, eller givet i gave af tyske flygtninge til danskere der arbejdede i lejren.

Hvor ligger historien?

Spørgsmålet er så, hvor historien findes mellem alle disse genstande. For man kan have nok så mange genstande fra

"Hakkebrættet" her samt hesten og flyveren på foregående side er legetøj, som enten er fremstillet i flygtningelejren eller medbragt på flugten. Skal de mon med i udstillingen i FLUGT?

en flygtningelejr, men hvis man tager dem alle sammen og sætter dem i en montre og kalder det en udstilling, får man hverken fortalt historien til publikum eller skabt grobund for de refleksioner, som på sigt skal være en del af oplevelsen på FLUGT. Og det er her, man skal grave dybt i skattekisten, ned under de øverste lag, for at finde de gode historier til museets kommende udstillinger. Dem der skaber den gode fortælling og får folk til at reflektere over flygtningenes historier og deres egne holdninger til emnet, hvad end det omhandler flygtninge i 40'erne eller flygtninge i dag.

Man kan arbejde med genstande på mange forskellige måder, men jeg valgte at arbejdede med dem ud fra nogle overordnede temaer. Inddelingen af genstande i temaer var med til at gøre det nemmere at få genstandene til at fortælle nogle gode historier.

Temaerne

På FLUGT er de historier museet skal fortælle inddelt i fire temaer. Derfor blev det min opgave at inddele genstandene inden for disse temaer, så vi fik et overblik over, hvilke genstande vi havde til rådighed, og hvilke historier disse genstande kunne fortælle.

De fire temaer der har sat rammerne for inddelingen af genstandene er: flugt, sikkerhed, hverdag og hjem. Alle sammen temaer der kan favne en bred vifte af historier og som kan have flere betydninger. Eksempelvis kan et tema som "hjem" afdekke afsavnet til ens hjemland eller omhandle, hvordan man får skabt sig et midlertidigt eller permanent hjem i det land, man nu er havnet i.

Et andet eksempel kunne være temaet "sikkerhed", hvilket også er et vidt begreb. Det kan både tolkes som det at være kommet væk fra en krigszone, hvor kuglerne er fløjet rundt om ørerne på dig. Men det kan også tolkes som sikkerheden i at få mad hver dag, hvilket måske ikke har været muligt under en flugt. Dette er blot et par

eksempler på, hvordan de kan tolkes, og det kan være du, som læser med her, selv har nogle gode idéer eller refleksioner over, hvordan disse temaer kan tolkes.

Hvad fortæller genstandene?

Et konkret eksempel på en historie kunne være historien om Joachim Frielitz, hvis søster, Renate Frielitz, for nogle år siden indleverede en række genstande til museet, heriblandt et dåbskrus i sølv. Alle børn i denne familie havde et dåbskrus, hvorpå deres fødselsdato var indgraveret. Dog var ikke blot Joachims fødselsdato indgraveret men også hans dødsdato, da han på tragisk vis i en alder af blot to år døde af skarlagensfeber i 1946 i flygtningelejren i Oksbøl. Overordnet fortæller kruset om nogle af de mere barske historier fra flygtningelejren, da Joachim Frielitz blot er en af mange, der i løbet af det første års tid døde i flygtningelejren i Oksbøl. Men går man lidt nærmere, fortæller kruset også om en familie i sorg, der på det lille barns dåbskrus også måtte få barnets dødsdato indgraveret, for at mindes en mistet søn og bror.

Og her kunne historien nemt stoppe, men da der først blev gravet i denne historie, udfoldede der sig en større familiehistorie. For det viser sig ved nærmere undersøgelser, at Joachim var født i København i 1944, og at hans søster Renate, der indleverede kruset, havde gået i skole i København i starten af 1940'erne. Den seneste faste bopæl, Joachim havde, var Skjoldhøj Allé 1 i København. Og søger man på den pågældende adresse finder man hurtigt frem til en stor herskabsvilla i Gentofte lidt nord for København, bygget i 1915. Hvis man på dette tidspunkt boede i en stor villa i Gentofte og

Joachim Frielitz' dødsattest.

var tysker, er det ikke utænkeligt, at Joachims far kunne have haft en vigtig post hos den tyske værnemagt. Ved at kigge på genstandsbeskrivelserne, har vi også fundet frem til, at deres far kort var udstationeret ved Minenkommando Dänemark i Oksbøl henimod krigens slutning. Mere er det

ikke lykkedes at finde om faren, hverken navn eller hvilken post han besad. Så om han bestred en højtstående position forbliver ved spekulationerne. Dog er der andre ting, vi med sikkerhed kan sige. Renate var ikke alene med sin lillebror i flygtningelejren. Hun var kommet til flygtningelejren i Oksbøl sammen med sin søster Jutta og deres mor Wiltraut.

Et andet eksempel på en genstand fra lejren, er en lille bamse vi fik indleveret af Volker Kaske. Bamsen, som blev lavet i flygtningelejren, ar Volker Kaske haft siden

Volker Kaskes bamse

han som barn var indkvarteret i flygtningelejren i Oksbøl. Volker Kaske er næppe et navn der, der får nogen klokke til at ringe for særligt mange, altså medmindre man interesserer sig for tysk politik og for Lübeck. Her var Volker Kaske nemlig i mange år en fremtrædende figur i CDU's partiforening. Han bestred flere forskellige poster, lige fra første og anden viceborgmester til senator i Lübeck. Udover dette var han kendt som byens sociale samvittighed, idet han havde et stort hjerte for den sociale velfærd.²

Og hvad har alt dette så med en bamse at gøre? Måske har Volker Kaske beholdt den for at mindes sin tid i lejren. Derfor er det også nærliggende at gætte på, at hans store sociale engagement kommer fra hans tid som flygtningebarn i Oksbøl, og at han via sit politiske virke gerne ville skabe tryghed og sikkerhed for folk i Lübeck. Tryghed og sikkerhed som bamsen måske var med til at give ham i en usikker og utryk tid, hvor han som flygtningebarn ikke havde nogen idé om, hvad fremtiden ville bringe.

Dette var blot et par eksempler på, hvad museumsgenstande kan. De kan hjælpe med at fortælle historier om sorg og tryghed, historier der er vigtige at fortælle, da de gør os klogere på, hvad det vil sige at være flygtning. Genstandene er også med til at fortælle en historie om mennesker, hvis oplevelser som flygtning måske har været med til at forme deres voksenliv. Forhåbentlig kan historier som disse være med til at skubbe til vores holdninger om et evigt relevant emne som flygtninge.

Matthias Bøgeskov Lageri kan kontaktes på mbl1996@live.dk

Noter

1. John. V. Jensen: *Tyskere på flugt*. Aarhus 2020, s. 4.

2. <https://www.cdu-luebeck.de/artikel/die-luebecker-cdu-trauert-um-volker-kaske>